

SORSKÉRDÉSÜNK — A NÉPESEDÉS

II.

A JÖVŐ

Népesedési viszonyaink távlati alakulásáról a Népeségtudományi Kutató Intézetnek egyik jelentős kiadványa szól (Magyarország népességének előreszámítása 1966—2001. Bp. 1968.) Ebből megismerjük a demográfusok véleményét a jövő kilátásairól. Összefoglaló adatokat találunk arról, hogy a különböző feltételezések alapján Magyarország össznépessége, születési és halálozási arányszáma, természetes szaporodása 5 éves időszakokban hogyan fog alakulni 1966-tól 2001-ig. Első pillanatra az a meglepő, hogy a legkedvezőbb feltételezés esetén is csak lassan szaporodó népességgel számolhatunk. Népeségünk 2001-re is csak 11,5 millióra növekszik, a természetes szaporodás pedig a legkedvezőbb esetben is egy kisebb emelkedés után 1986-ig 2,4 ezrelékre süllyed, majd 2001-re fogja az 5,5 ezreléket elérni. Érdeemes megjegyezni, hogy midőn a Szovjetunió természetes szaporodása 1967-ben 9,9 ezrelékre csökkent, máris fontos népesedéspolitikai intézkedéseket terveztek; Romániában 1966-ig csak 6,6 ezrelékig süllyedt a természetes szaporodás, de ennek hatására megszüntették a terhességmegszakítást. A művi abortusz eltörlésével 1970-re már 17,8 ezrelékre emelkedett a természetes szaporodás. Ma a 20 milliós Romániában az évenkénti növekedés (300 ezer) annyi, mint nálunk a tervezett időszak első 10 évében. *Gazdasági fejlődésünk, előrehaladásunk biztosított lesz-e egy ilyen alacsony termékenységi viszonyok között?* Ez a lassú népességfejlődés már egy kiadós influenzajárvány hatására is negatív irányban módosul.

Ha behatóbban megnézzük a kérdést, azt kell látnunk, hogy ez a tervezés a *realitás*, sőt optimistának kell lenni ahhoz, ha azt várjuk, hogy még ez is teljesül. E távlati terv, előrebecslés elkészítése óta ugyan még csak 3 év telt el, de máris vannak bizonyos figyelmeztető tények, amelyek arra utalnak, hogy népesedési viszonyaink alakulásában nincs valami rendjén.

Az előrebecsléseknél két lényeges tényezővel kell számolni, egyrészt azzal, hogy milyenek lesznek a halandósági, másrészt milyenek lesznek a termékenységi viszonyok az elkövetkező időben. *A halandósági viszonyok* már több mint fél évszázada évről évre javultak, s az a feltételezés, hogy a javulás a továbbiakban is hasonló mértékű lesz. Ez nagyon valószínű, reméljük, hogy ebben nem lesz probléma, ha csak az nem, hogy az idősebb korosztályok aránya állandóan növekszik, s így az átlagos életkor fokozatosan hosszabbodása ellenére a halandósági arányszámok is növekednek. Ez a változás nagyjából jól kiszámítható. Legnagyobb befolyást a *termékenység változása* gyakorol majd a népességszám alakulására. Itt négy feltételezés alapján történt az előrebecslés.

A) variáció: Ha 2000-ig a termékenység olyan szintű, mint 1966-ban. Ez esetben 1985-től megindul a népesség lassú fogyása egyenletes ütemben 2000-ig;

B) variáció: Ha a termékenység 1966 és 2001 között állandóan, egyenletesen, igen kis mértékben növekszik. Ez esetben is az elmúlt évtized alacsony termékenysége miatt a természetes szaporodás 1986-ra 2 ezrelékre csökken;

C) variáns: Ez a B) és D) feltételezés kombinációjának is tekinthető. 1966-tól a termékenység a B)-hez hasonló mértékben javul, majd számolva a termékenységnél 1971-től 1981-ig tartó kismértékű csökkenésével is, a természetes szaporodás

1986-ra 0,83-ra süllyed. Tehát a népesség gyakorlatilag stagnál, majd a XX. század utolsó évtizedében lassú növekedést tételez fel;

D) Ez a legérdekesebb variáns, mert feltételezi az időközben életbe lépő népeséggpolitikai intézkedések kedvező hatását. E szerint 1966 és 1970 között gyors, 1970 és 1975 között a korábbihoz képest lassú, 1975-től 1985-ig ismét meggyorsuló, majd fokozatosan lassuló ütemű termékenységi növekedést tételez fel. E variáns szerint az ország össznépessége 2001-re 11,5 millió lesz, s a XXI. század első éveiben érnének el az 5,5 ezrelékes természetes szaporodást. Tehát e kilátások szerint a természetes szaporodás tekintetében még akkor is világviszonylatban az utolsó helyek egyikén állunk majd. Felmerül a kérdés: vajon ez is teljesül-e?

A feltételezésből az is látható, hogy a legfelső irányító szervek pozitív intézkedéseket kívánnak tenni két időszakban: 1966–67-ben és 1975-től kezdve. Ez már nagyon megnyugtató, nagyon öröndetes. Érdemes azonban elgondolkozni a már hozott intézkedések hatásán (1966. febr. családi pótlék felemelése, 1967. jan. gyermekgondozási segély bevezetése), mert most következik az az időszak, amikor elő kell készíteni az 1975-re tervezett döntéseket. Most azért vagyunk kedvező helyzetben, mert most lépnek a termékenységi időszakba az úgynevezett „nagy” korosztályok, a „Ratkó-korszak” gyermekei. E népesebb korosztályok feltehetően emelni fogják a természetes szaporodás szintjét, de 1975-től kezdve az egyre kisebb létszámú korosztályok lépnek a termékenységi időszakba.

A korábban kifejtett történeti vizsgálódásaim alapján a következő aggodalmaim vannak. Kézzelfoghatóan, tényszerűen kimutatható a legkülönbözőbb anyagi megoldásokból adódó, egyre terjedő „egyke-egyse” szemlélet, a termékenységi mutatók állandó csökkenése. Ennek a tendenciának az érvényesülését az abortusztilalom egy időre megállította, de megszűnte után teljes intenzitással újból érvényesült. 1957-ben, 1958-ban egyes demográfusok azt vallották, hogy a születések számának esése természetes, mert az asszonyok túl sokat szültek az előző években, majd automatikusan megjavult a helyzet, ha az új korosztályok belépnek a termékenységi időszakba. Nem így történt. Eltelt 10 év, s a javulás nem következett be. Sőt nem várt mértékben csökkent a természetes szaporulat 1962-ig, amikor 2,1, majd kis emelkedés után 1965-ben újra 2,4 volt az ezer lakosra jutó természetes szaporodás.

1958 óta a demográfusok valamennyi népességi előrebecslése csődöt mondott, a különböző előrebecslési variációk közül csak a legutóbbi pár év előszámításai mutatják az alsóbb szint teljesülését. Miért? A *tendencia* tényét nem mérlegelték kellően. A termékenységi szokások állandóan az egyre kevesebb gyermek igénylése irányában módosulnak. E negatív tendencia érvényesülése ellen az ország közvéleménye is megmozdult, emlékezetes az „Élet és Irodalom” hasábjain 1963 végén és 1964 elején megindult vita, a szakemberek is elmondták véleményüket a népesedési helyzetről, gazdasági hatásáról, s a hozandó intézkedések szükségességéről. (Demográfia, 1964. évf. 3–4. sz.)

Talán a megteremtett kezdeti, kedvező légkörnek tudható be, hogy már 1966-ban kicsit emelkedett a születések száma, mert ugyanebben az évben emelték a családi pótlékot. 1967-ben egy egészen újszerű, a kisgyermek gondozását, felnevelését segítő intézkedés lát napvilágot: bevezették a gyermekgondozási segélyt. A kifizetett összeg a szülési szabadság idejére járó teljes fizetéssel együtt 1 milliárd forint körül van évente. Ez a mi gazdasági körülményeink között lényeges előrelépés. Az intézkedéstől remélni lehetett, hogy a kis- és középkorúakra — különösen a termelőszövetkezeti tagoknál — a gyermekgondozási segély bevezetése igen kedvező hatást vált ki. Eredménynek könyvelhető el, hogy a születések száma kissé emelkedett, míg 1966-ban 138 ezren születtek, 1967-ben már 148 ezren, 1968-ban 154 ezren. Ezzel szemben viszont az áll, hogy a népesség elöregedése következtében az ezer lakosra jutó halálozások száma is emelkedett, 10-ről 11,5 ezrelékre, így a végső mérleg alig változott. 1966-ban a természetes szaporodás ezer lakosra 3,6, 1967-ben 3,9, és 1968-ban ugyancsak 3,9. 1969-ben azonban már ugyanannyian születtek, mint az előző évben, s a halálozási arányszám tovább emelkedett, így végeredményben csak 3,7 ezrelék a természetes szaporodás. Az várható volt, hogy ez az intézkedés bizonyos

idő után elveszíti kezdeti, erőteljes hatását, de az már nem, hogy a kedvező népesedéspolitikai intézkedés hatására a „kilengés” ilyen minimális lesz. A kialakulóban levő egység-egység szemléletet ez az intézkedés sem változtatta meg lényegesen. A születések nagy többségében változatlanul első születések voltak; második, főként harmadik gyermek születése a korábbihoz hasonló arányú volt.

Ha figyelembe vesszük, hogy azok az évjáratok, amelyek most vannak a termékenységi időszakban, születésük pillanatában még 180 ezren voltak, felmerül a kérdés, mi lesz, ha a legutóbbi évtized 130—140 ezres korosztályai lépnek a termékenységi időszakba? A termékenységi viszonyokban, a népesedési tudatban milyen lényeges változásoknak kell bekövetkezni az 1970-es évek második felében ahhoz, hogy a 130—140 ezres korosztályok 160—170 ezer gyermeket szüljenek évente? A kétgyermekes, főként a háromgyermekes családok arányának fokozatos növekedése ennek a feltétele. A Népeségtudományi Kutató Intézet termékenységi feltételezésében a D) variáns megvalósulásához ennek kell bekövetkeznie. Be is következhet, ha a megfelelő intézkedéseket az illetések a családok érdekében megteszik. De ha ez elmarad, vagy nem megfelelő mértékű, akkor a legutóbbi évekig meglevő, a kapitalista viszonyok között kialakult, a szocializmusban tovább élő tendencia fog érvényesülni. S annak a valószínűsége is fennáll, hogy a termékenység az 1966-os szinten marad, sőt tovább süllyed, hiszen ez *tendencia*. Ez esetben még az A) variáns se teljesül, a népesség fogyása az itt kiszámítottnál is gyorsabb lesz, hiszen már az 1966-os szintnél is alacsonyabb volt az 1962-től 1965-ig terjedő időben a reprodukció mértéke.

Még ma is sok publicisztikai írásban utalás történik arra, hogy milyen nagy gondot jelentett az országnak az, hogy az 50-es évek elején 20—30 ezer *gyermekkel* több született évente az átlagosnál, de arról már alig esik szó, hogy vajon milyen lesz a hatása annak, hogy 80—90 ezer *gyermekkel* kevesebb született az 1960-as évek közepén. S itt van az értelmiség, a szakemberek felelőssége. Kellő határozottsággal, felelősséggel, elmélyültséggel nyúltunk ehhez a súlyos problémához? Ha vannak is elvértve ilyen elemzéseink, mit tettünk a baj okainak orvoslására? Történelmi tanulmányaink gondos elemzését adják annak, hogy a múlt értelmisége mikor, miben volt felelős az ország sorsáért, szervilizmusa, „az erőszak bűvölete”, pillanatnyi helyzetének féltése, hogyan tette némává akkor, amikor kiáltani kellett volna. Alapvető igazságot tömörít Illyés Gyula Bartók című versében: „Növeli, ki elfedi a bajt.” Megváltozott történelmi helyzetünkben, a szocialista demokratizmus erősödésének időszakában a jövőben negatívan ható jelenségeket bátran fel lehet tární. Mindig kísért az a gondolat, hogy nemzedékünket a jövő nemzedéke el fogja marasztalni tehetetlenségéért. Most, amikor az életkörülmények mindenkire egyaránt érvényes fokozatos javulásának vagyunk szemtanúi, nem vesszük észre, hogy a többgyermekes családok még mindig milyen anyagi gondokkal küzdenek. Ez az általános tapasztalat hogyan szorít egyeseket az egyre kevesebb gyermek igénylése irányában. Az anyagiasság szemlélet térhódításának is szemtanúi vagyunk. Ezt az anyagiasságot fel kívánjuk használni a gazdasági termelékenység fokozása érdekében, de e szemléletben már egyre kevesebb hely marad a gyermek számára. Az egyéni kényelemszeretet tökéletesen felszerelt lakást, külföldi utakat, autót igényel. Ebben a presztízs szempontoktól is vezérelt „hajtás”-ban elmegyünk észrevétlenül amellet, hogy a termelőerők egyik alapvető tényezőjének, az embernek a pótlása, a reprodukciója nincs biztosítva. Az élet értelmét egyrészt az alkotómunka, másrészt a család, a gyermek adja. Ahol nincs gyermek, az csak fél élet. A gyermek gondjával, örömeivel együtt adja a teljes életet, ahol ez nincs, ott az érzélemvilág beszűkül. Igen lényegest taszít el magától az, aki nem vállalja a gyermekkel való törődést. Mégis azt kell látnunk, hogy a társadalom egyedei között egyre kevesebb az „idealista”, egyre kevesebbek azok, akik önzetlenül vállalják a gyermeknevelés minden gondját, baját. *Önzetlenségre, gyermekszereletre, hazaszereletre építeni ezt*

a sorskérdést ma már nem lehet. A nemzeti öntudat zavarai is megmutatkoznak ebben a kérdésben, de ennek elemzése már nagyon messzire vezetne.

Az egyén, a család szempontjából a gyermek elsősorban anyagi terhet jelent. A népesedési viszonyok kedvező megváltoztatása elsősorban ezen a téren igényel változást. A nemzeti jövedelem elosztásának mai rendszere felülvizsgálásra szorul a jövő érdekében. Az egyénnek a nemzeti jövedelemhez, a társadalmi termeléshez való hozzájárulásakor nemcsak a munka mennyiségét és minőségét kell anyagilag értékelni, hanem az ember újratermelésében, a termelőerők újratermelésében betöltött szerepét is. A nemzeti jövedelemből a bővített újratermelés érdekében az eddiginél sokkal nagyobb részt kell biztosítani a családok támogatására, a gyermeknevelés költségeinek enyhítésére. Ez nemcsak egyszerűen szociális kérdés, nem családközponitú szemlélet, hanem az élet, a fennmaradás követelménye. A korábban idézett engelsi gondolatok igazságát napjaink bizonyítják.

Ha a gazdasági alapokat a gyermekes családok érdekében megfelelően biztosítottuk, akkor várhatjuk azt, hogy a már önálló tényezővé váló egykés-egység tudat megváltozzon. Valószínű, hogy vannak és lesznek olyan aggregények, alakjukat féltő nők, maguknak élő házaspárok, akik a közösség ügyével mit sem törődve önző világot akarják élni, de miért a családosoknál jobb életkörülmények között? Sokak erkölcsi nihilizmusát miért övezi anyagi elismerés?

Reménységünk az ifjúságban lehetne, de a nagycsaládúak sorsát látva várhatjuk-e azt, hogy más lesz a fiatal, a termékenységi időszakba lépő korosztályok elképzelése a családról, a gyermekek számáról? Ennek ismeretében sem sok jót mondhatunk. Igen értékes adatgyűjtés. eredményeiről számolt be Szabady Egon Családtervezési trendek: magyar vizsgálat c. tanulmányában. (Népeséstudományi Kutató Intézet Közleményei. Bp. 1968.)

A felvétel 1966-ban 8800 termékenységi időszakban levő nőre, a megfelelő évjáratok fél százalékára terjedt ki. A kérdések bizalmas jellege inkább a pozitív válaszok irányába tolta el a vizsgálat értékelhető anyagát. Mégis van néhány megdölgondtató, figyelmeztető eredménye ennek a felmérésnek. *Ideálisnak* a megkérdezettek nagy többsége a két- és háromgyermekes családot tartja, az átlag 2,4, de az általuk gyakorlatilag *tervezett gyermekszám* már jóval ez alatt van, s a *megvalósítás* ettől is elmarad. A vizsgálat számszerű eredményei szemléletesen mutatják azt, hogy a fiatalabb korosztályokban hogyan csökken, mondhatni évről évre, a tervezett gyermekszám.

Korcsoport	Átlagosan tervezett gyermekszám	Életben levő gyermekek átlagos száma
45—49 éves	2,49	2,10
40—44 éves	2,25	2,12
35—39 éves	2,18	2,00
30—34 éves	2,11	1,87
25—29 éves	2,02	1,46
20—24 éves	1,98	0,94

A fiatalabb korosztályok már házasságkötésükkor kevesebb gyermeket terveznek, mint amennyi a népeségi újratermeléshez elegendő lenne. A bővített népeségi újratermelés érdekében családonként a 2,5 átlagos gyermeknagyságra lenne szükség.

Mi a megoldás útja? Az abortusztilalom újbóli bevezetése? 1968-ra a legális művi abortuszok száma elérte az országban a 200 ezret. Ez már egészségügyi szempontból is nagyon kedvezőtlen. Növekszik a terméketlenné váló nők száma, növekszik a koraszülött gyermekek száma, ebből adódóan csökken a megszületett kicsik átlagos súlya. A mi egészségügyi viszonyaink között ugyanakkor családtervezésre,

születéskorlátozásra is szükség van, mert akár 12—14 gyermeknek életet tudnának adni azok az anyák, akik a termékenységi időszak egészét házasságban töltik. A modern fogamzásgátló módszerek, orális tabletták szedésének elterjedése a helyes megoldás. Bár a művi beavatkozások csökkentését, korlátozását igen sok tényező indokolja, mégis a teljes tilalom bevezetése egyelőre még nem oldható meg, negatívumait volt módunkban tapasztalni. A legfontosabb: kényszerjelleg nélkül elérni azt, hogy egészséges népesedési tudat, termékenységi helyzet alakuljon ki. Ehhez szükséges a döntően a *gyermeknek számától függő életszínvonalbeli különbségek korrigálása*. Az egyén szabadságának, az individuum szabadságának a reneszánsz óta formálódó jogát fenn lehet továbbra is tartani. A társadalom egyedei döntsék el, képesek-e vállalni a gyermeknevelés felelősségét, aki erre képtelennek érzi magát, annak ne legyen gyermeke. A gyermekkel szembeni egyéni felelősség nem csökkenhet szocialista társadalmunkban sem. De ahol vállalták a gyermeket, ott a nemzeti jövedelem új elosztási rendjének segítségével az anyagi támogatást a társadalomnak biztosítani kell. Miért volt a generációk évszázados küzdelme, miért volt a legutóbbi fél évszázad, vagy huszonöt év áldozata az emberi társadalomért, talán azért, hogy most méricskéljük, hogy többen vagy kevesebben vagyunk-e, lesz-e aki kirakja a vagonokat vagy sem, be lesz-e töltve Budapesten harmincezer megüresedett munkahely vagy sem?

A szervezésben van a hiba? Igen, a szervezésben valahol hiba van, de a szervezési gondok gyökerét, eredetét mélyebben kell látnunk. „Holnap tán késő lesz korrigálni azt a nagy hibát.” Ahogy a születéskorlátozás megindulásának, majd túlzásainak anyagi okai voltak, s túlnyomó részben gazdasági jellegű tényezők alakították ki a múltbeli és a jelenben is még meglevő egykés-egység tudatot, úgy, ha változtatni akarunk a helyzeten, a kérdés gyökeréig kell hatolni. A prédikációk a múltban sem használtak, most sem fognak segíteni. Történelmi megpróbáltatásaink ellenére, amelyek demográfiai viszonyainkban törést hoztak, népünk nem tekinthető enerváltként, biológiaiilag kimerültnak. E határok között élő 10 milliós magyarság nem pusztul ki, s talán az ország egésze sem fog eljutni addig a mélypontra, ameddig már Somogy megye és Budapest eljutott. Nem szükségszerű ez. Ott vannak a franciák! Nem fátumról, magyar sorstragédiáról, megmásíthatatlan végzetről van szó. Egy felismert káros tendenciát és ennek okait kell megszüntetni. Franciaországban, egy magánérdekektől áthatott kapitalista gazdasági rend közepette tudtak olyan alapot teremteni, hogy ma a gyermeknevelés anyagi terheinek háromnegyedét a közösség, az állami fedezi. Nekünk is ilyen *anyagi bázis* megteremtésére van szükségünk.

A népesedési problémák felismerését, a megoldás útjának keresését dokumentálja egy gazdasági szakemberek készítette elemzés a közeljövőről: Hipotézisek a foglalkoztatottság és életszínvonal alakulására Magyarországon 1985-ig. (Gazdaság 1969. szept. 17—40. old.) A népesedés ügye kezdi kivívni magának az őt megillető helyet. Ezt olvashatjuk: „A szorosan vett népesedéspolitikai eszközök közül elsőrendű szerepe van a gyermekek eltartásához történő társadalmi hozzájárulásnak. Ennek elsőrendű módja a családi pótlék összegének számottevő emelése, esetleg bizonyos határig a gyermekek számától függő progresszivitása, valamint a gyermekgondozási segély továbbfejlesztése.” Mit kell érteni „számottevő növelésen”, „a gyermekgondozási segély továbbfejlesztése” kifejezések tartalmán, *mikor fog ez megvalósulni, miből?* Ezek még tisztázatlanok, homályosak. Utalás történik arra, hogy 1985-re a gyermekek átlagos felnevelési költségeinek felét már a közösség fedezi. „Ez esetben a családi pótlék összege a jelenleginek négyszeresére emelkedne.” E feltételes módban kifejezett ígéret és megvalósulása nem lesz már késő?

A nemzeti jövedelemből a termelőeszközök fejlesztésére, a beruházásokra fordítható összegeket nem csökkenthetjük, mert akkor a gazdasági fejlődés elakadása következik be, a reáljövedelem emelkedése sem valósulhatna meg. Az adminisztrációs apparátus csökkentése, a honvédelmi kiadások csökkentése, az internacionalista kötelezettségekből adódó terhek csökkentése? Ebben csak a legfelsőbb vezetés tud

dönteni, hogy mi takarítható meg, vagy egyáltalán lehetséges-e. Arra azonban biztosan megvan a lehetőségünk, amit Györfy Sándor után (Élet és Irodalom 1964. március 7.) most Fekete Gyula (Kortárs 1970. január) fejtett ki részletesebben. *A munkabér tartalmazza a gyermeknevelés költségeit is, akik ezt nem erre fordítják, azoknak ezt nem lehet kifizetni egy bizonyos életkor után.* A keresetnek egy gyermek esetén is minimálisan 20%-a, de sokszor 30%-a is az utódnevelést szolgálja. A gyermektelenek keresetének e hányadát *családvédelmi alapba fizetve* igen jelentős anyagi bázist lehetne biztosítani. A nemzeti jövedelemnek ez az új elosztási rendje nem érintené a legkülönbözőbb beruházásokat, amelyek gazdasági fejlődésünk szempontjából nélkülözhetetlenek. A gyermektelenek keresetének 20–30%-a a már meglévő, ilyen célokra tartalékolt összegekkel együtt lehetővé tenné *már most* a családi pótlék többszörös emelését, a gyermeknevelési segély összegének emelését, bölcsődék, napközi otthonos óvodák építését stb. Ilyen és hasonló rendelkezések tovább segítenék a megfelelő társadalmi légkör kialakítását, a morális problémák megoldásához ez adna alapot.

Azt is figyelembe lehetne venni, hogy a nemzeti jövedelemnek ez az új elosztási rendje ne keresztezze új gazdasági mechanizmusunknak az anyagi javak termelékenységének érdekében megvalósítandó rendszerét. Ezt úgy lehetne elérni, hogy a családi pótlék juttatását a keresethez viszonyítanánk. A második és harmadik gyermek után fizetendő családi pótlék a fizetéshez igazodna. Társadalmi szempontból a háromgyermekes-család ideál megvalósulása a legkedvezőbb. Hogy ez az anyagi ösztönző ne vezethessen visszasságokhoz, a negyedik és további gyermekek után a családi pótléknak meghatározott, a mostaninak természetesen felemelt összegét lehetne biztosítani. Egy ilyen értelmű rendezés a négy- és többgyermekes családok életkörülményeit lényegesen javítaná.

Lehet, hogy az elgondolás még szokatlan. A perspektívtalan, mának élő ügyeskedők részéről várható lenne a támadás a nemzeti jövedelem új elosztási rendje ellen. De a társadalmi igazságtalanságok megszüntetése, a gazdasági fejlődés, a nemzet jövője ezt követeli. A jóérzésű, a kérdést nemzeti méretekben látó gyermektelenek ennek jogosságát be fogják látni.

Először is a problémát kell kellő mélységében, jelentőségében látni, a megoldás sokrétű s többféle lehetőséget kínál. Alapvető elvünk, hogy a nemzeti jövedelem elosztásánál figyelembe kell venni: a társadalom egyedei milyen mértékig veszik ki részüket a termelőerők fejlesztéséből, így az embertermelésből is. A „mindenkinek társadalmilag hasznos munkája szerint” alapvető szocialista elvet az új elosztási rend nem sértené, sőt azt teljesebben fejezné ki. Több más, a családok helyzetét enyhítő rendelkezéssel, kedvezménnyel is segíthetjük a megfelelő társadalmi légkör kialakítását.

Záró gondolat. Elsők voltunk Európában, ahol bevezettük a családi pótlékot (1912!), elsőnek vezettük be a gyermekgondozási segélyt, s ha tovább tudunk lépni, ha megvalósítjuk a szocialista társadalomhoz méltó új jövedelemelosztási rendet, akkor a magyarság etnikai erősítésével az emberi gazdagság egyetemes érdekeinek is szolgálatot teszünk. Az a sok sajtós arculatú érték, melyet a magyarság létrehozott, csak egy életerős, termékeny, teremtőkedvű nemzet révén örökíthető át a jövőbe.